

תרגיל 5 מופשטת 3

בכל התרגיל אתם מתבקשים לנמק את צעדיכם ככל האפשר.

1. להלן עובדה שהשתמשתי בה בתרגול ואמרתם לי שלא ראיתם בקורס הקודם:
יהי p מספר ראשוני, אזי הפולינום

$$x^{p-1} + x^{p-2} + \dots + 1$$

הוא אי פריק מעל $\mathbb{Q}$.
הוכיחו קביעה זו. הדרכה:

(א) ראשית הוכיחו כי אם p ראשוני ו $0 < k < p$ אז

$$p \mid \binom{p}{k}$$

פתרון: כזכור

$$\binom{p}{k} = \frac{p!}{k!(p-k)!}$$

נשים לב שהגורמים במכנה הם עצרת של מספרים קטנים מ p ולכן לא מכילים שום גורם p לעומת המונה שכן מכיל ולכן הטענה ברורה.

(ב) שימו לב ש

$$x^{p-1} + x^{p-2} + \dots + 1 = \frac{x^p - 1}{x - 1}$$

פתרון: שמנו לב.

(ג) החליפו את x ב $x + 1$ והשתמשו בקריטריון אייזנשטיין.

פתרון: נחליף את x ב $x + 1$ ונקבל

$$\frac{(x+1)^p - 1}{x+1-1} = \frac{\sum_{k=0}^p \binom{p}{k} x^k - 1}{x} = \frac{\sum_{k=1}^p \binom{p}{k} x^k}{x} = \sum_{k=1}^p \binom{p}{k} x^{k-1}$$

כעת נשים לב ש

$$p \nmid \binom{p}{p} = 1$$

אבל לכל $0 < k < p$ אכן מתקיים

$$p \mid \binom{p}{k}$$

ועבור $k = 1$ (המקדם החופשי) מתקיים

$$p^2 \nmid \binom{p}{1} = p$$

לכן לפי קריטריון אייזנשטיין. הפולינום אי פריק. לכן גם הפולינום המקורי אי פריק.

2. הנה עוד עובדה שחשוב להכיר: יהי F ממאפיין p אז מתקיים שלכל $a, b \in F$

$$(a + b)^p = a^p + b^p$$

דרך אחרת להגיד את זה: הפונקציה $f(x) = x^p$ היא הומומורפיזם (כי קל להראות שהיא שומרת כפל). הוכיחו טענה זו.

פתרון: לפי הבינום של ניטון (שעובד בכל שדה) מתקיים

$$(a + b)^p = \sum_{k=0}^p \binom{p}{k} a^k b^{p-k}$$

אבל כזכור לכל $0 < k < p$ מתקיים

$$p \mid \binom{p}{k}$$

ולכן

$$\binom{p}{k} = 0$$

כלומר הביטוי מכיל רק את האיבריים הקיצוניים, דהיינו

$$a^p + b^p$$

כנדרש.

3. האם הפולינומים הבאים ספרביליים?

$$(א) \quad x^3 + x^2 - x - 1 \text{ מעל } \mathbb{Q}.$$

פתרון: הנגזרת היא $3x^2 + 2x - 1$. נבצע אלגוריתם אוקלידס

$$x^3 + x^2 - x - 1 = \left(\frac{1}{3}x + \frac{1}{9}\right)(3x^2 + 2x - 1) - \frac{8}{9}x - \frac{8}{9}$$

$$3x^2 + 2x - 1 = (3x - 1)(x + 1)$$

הפולינום לא ספרבילי

(ב) מעל $\mathbb{Q}$ $x^3 + x^2 - x - 2$.

פתרון: הנגזרת היא $3x^2 + 2x - 1$ נבצע אלגוריתם אוקלידס

$$x^3 + x^2 - x - 2 = \left(\frac{1}{3}x + \frac{1}{9}\right)(3x^2 + 2x - 1) - \frac{8}{9}x - \frac{17}{9}$$

ובחילוק

$$\frac{3x^2 + 2x - 1}{x + \frac{17}{8}}$$

מתקבלת שארית ולכן הפולינום ספרבילי.

(ג) מעל $\mathbb{Z}_5$ $x^{10} + x^5 + 3$.

פתרון: הנגזרת היא 0 ולכן הפולינום לא ספרבילי.

(ד) מעל $\mathbb{Z}_{17}$ $x^{17} - x$.

פתרון: הנגזרת היא -1 ולכן הפולינום ספרבילי.

4. תהי $F \subseteq K$ הרחבת שדות ממימד 2. הראו ש K שדה פיצול של פולינום כלשהוא ב $F[x]$.

פתרון: ניקח $\alpha \in K \setminus F$. ברור ש $F(\alpha) = K$ ולכן הפולינום המינימלי של α מדרגה 2. כלומר

$$f(x) = x^2 + bx + c$$

השורשים הם כמובן

$$\frac{-b \pm \sqrt{b^2 - 4c}}{2}$$

היות ש $\alpha \in K$ קל לראות ש

$$\sqrt{b^2 - 4c} \in K$$

ולכן גם השורש השני ב K . כלומר K שדה מפצל של הפולינום. היות שאין עוד שדות בין K ל F . K הוא שדה הפיצול.

בדיעבד אני רואה שהפתרון הזה משתמש בכך שהמאפיין שונה מ 2 וזה לא היה נתון. הנה עדכון שמתאים לכל מאפיין.

α הוא שורש של הפולינום $f(x)$ שלמעלה. ולכן ב K מתקיים

$$x - \alpha \mid f(x)$$

אבל $f(x)$ בסך הכל ממעלה 2 וזה אומר שב K מתקיים

$$f(x) = (x - \alpha)(x - \beta)$$

ולכן $\beta \in K$. ו K מפצל את $f(x)$ בנוסף הוא ממש שדה הפיצול כי כל שדה יותר קטן יהיה F בעצמו.

5. תהי $F \subseteq K$ הרחבת שדות. נניח ש $f(x) \in F[x]$ ספרבילי כך ש $f = g_1 g_2$ עבור $g_1, g_2 \in K[x]$. הוכיחו כי

$$\gcd(g_1, g_2) = 1$$

פתרון: נניח שיש גורם משותף

$$\gcd(g_1, g_2) = h(x) \in K[x]$$

מדרגה גדולה מאחד. נניח ש

$$g_1 = hh_1, \quad g_2 = hh_2$$

נרחיב את K לשדה פיצול של $f(x)$. בשדה זה מתקיים

$$f = g_1 g_2 = h^2 h_1 h_2$$

ולכן f לא ספרבילי בסתירה.